

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การท่องเที่ยวเป็นอีกหนึ่งอุตสาหกรรมที่มีส่วนสำคัญในการสร้างรายได้ให้แก่ประเทศไทย ซึ่งมีหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนให้ความสำคัญในการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง ทำให้การท่องเที่ยวมีการขยายตัวเพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว ซึ่งส่งผลทั้งในเชิงบวกคือด้านการกระจายตัวของเศรษฐกิจ และในเชิงลบคือการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งการเติบโตของอุตสาหกรรมท่องเที่ยวที่ผ่านมาอยู่บนพื้นฐานของการใช้ทรัพยากร ธรรมชาติที่มีอยู่อย่างอุดมสมบูรณ์ จนมาถึงปัจจุบันทรัพยากรดังกล่าวเสื่อมโทรมลง ส่วนหนึ่งมาจากการใช้ประโยชน์อย่างฟุ่มเฟือย ขาดการบำรุงรักษาและการคำนึงถึงการสร้างขีดความสามารถในการแข่งขันที่ยั่งยืน อันอาจเป็นเหตุให้ความได้เปรียบด้านการท่องเที่ยวของไทยลดลงและกลายเป็นจุดอ่อนได้ในระยะยาว (วัลยา โอฬารรัตน์ และอารัญ บุญชัย, 2546, หน้า 9) ดังนั้นจึงเกิดการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนซึ่งวรรณาว วงษ์วานิช (2546) ได้แบ่งการท่องเที่ยวภายในประเทศไทยและมีการจำแนกรูปแบบของการท่องเที่ยวออกเป็น 9 ประเภท ดังนี้

1. การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism)
2. การท่องเที่ยวแบบผจญภัย (Adventure Tourism)
3. การท่องเที่ยวเชิงธรณีวิทยา (Geotourism)
4. การท่องเที่ยวเชิงเกษตร (Agrotourism)
5. การท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ (Health Tourism)
6. การท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Tourism)
7. การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม (Cultural Tourism)
8. การท่องเที่ยวชมวิถีชีวิตชนบท (Rural Tourism)
9. การท่องเที่ยวแบบผสมผสาน (Soft Tourism)

ในปัจจุบันการท่องเที่ยวเชิงนิเวศได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้นทั้งในกลุ่มชาวไทยและชาวต่างประเทศ โดยมีทรัพยากรการท่องเที่ยวเป็นปัจจัยสำคัญที่การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยสรรหามาไปส่งเสริมการขายเพื่อให้นักท่องเที่ยวต่างถิ่นต่างแดนได้รับรู้ข้อมูลและเกิดความสนใจอยากไปเที่ยว ซึ่งทรัพยากรการท่องเที่ยวแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ คือ ทรัพยากรทางธรรมชาติ (Natural Tourism Resources) หรือแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติกับทรัพยากรที่มนุษย์สร้างขึ้น

(Man-made Tourism Resources) หรือแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิตในท้องถิ่น (ราโพนธรรม แก้วสุริยะ, 2544, หน้า 119) เพื่อเป็นการถนอมรักษาทรัพยากรของชาติจึงเกิดแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนซึ่งมีอยู่หลายรูปแบบเช่น การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือการผสมผสานการท่องเที่ยวหลายรูปแบบไว้ด้วยกัน ดังนั้นจึงมีการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในแหล่งชุมชนเพื่อการศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิต วัฒนธรรม หัตถกรรมท้องถิ่น โดยมีการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ (Home Stay) เป็นอีกหนึ่งทางเลือก

การท่องเที่ยวรูปแบบโฮมสเตย์ได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้น ซึ่งสืบเนื่องมาจากกระแสความนิยมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) ที่ชาวไทยและชาวต่างประเทศให้ความสนใจท่องเที่ยวในแหล่งชุมชนเพื่อศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิต วัฒนธรรม หัตถกรรมของท้องถิ่น (นักรบระวีการณ, 2547)

จากสภาพภูมิศาสตร์ที่หลากหลายของประเทศไทย ทำให้ชาวชุมชนในแต่ละท้องถิ่นต้องปรับการดำเนินวิถีชีวิตให้เหมาะสมเพื่อให้อยู่ได้ในสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ ทำให้เกิดเป็นความโดดเด่นทางด้านวิถีการดำเนินชีวิตจนกลายเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งเป็นที่น่าสนใจแก่คนภายนอกชุมชนทำให้อยากเรียนรู้ในวิถีชีวิตที่โดดเด่น การกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวจึงต้องคำนึงถึงปัจจัยหลักในชุมชนนั้น ๆ ซึ่งอาจจะเป็นความเด่นทางด้านสภาพธรรมชาติ ประวัติความเป็นมา ความน่าสนใจของชุมชน โดยการกำหนดกิจกรรมจะต้องได้รับความเห็นชอบและได้รับความร่วมมือจากคนในชุมชนนั้น ๆ ซึ่งชุมชนที่จัดให้มีการท่องเที่ยวในรูปแบบโฮมสเตย์ในประเทศไทยมีอยู่จำนวนมากเช่น

1. โฮมสเตย์บ้านแม่กำปอง จ.เชียงใหม่
2. โฮมสเตย์เกาะขาวน้อย จ.พังงา
3. โฮมสเตย์บ้านบุไทร จ.นครราชสีมา
4. โฮมสเตย์บ้านท่าด่าน จ.นครนายก
5. โฮมสเตย์บ้านหัวหาด จ.สมุทรสงคราม
6. โฮมสเตย์บ้านบางเป้ง จ.ตราด
7. โฮมสเตย์ศูนย์วัฒนธรรมบ้านจะคือ จ.เชียงราย
8. โฮมสเตย์หมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทยบ้านโคกโก่ง จ.กาฬสินธุ์
9. โฮมสเตย์สวนป่าห้วย จ.ระยอง
10. โฮมสเตย์บ้านคลองเรือ จ.ชุมพร

การจัดที่พักแบบโฮมสเตย์นั้นจะต้องเกิดขึ้นด้วยความยินยอมและความเต็มใจของเจ้าของบ้าน ซึ่งบ้านพักต้องมีขีดความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว เพราะการพักร่วมกัน

ระหว่างนักท่องเที่ยวกับชาวบ้านในชุมชนจะก่อให้เกิดการเรียนรู้ระหว่างกัน เกิดความเข้าใจในวิถีชีวิตของชุมชนและเกิดทัศนคติที่ดีต่อท้องถิ่น

กิ่งอำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราดเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติทางทะเลที่สวยงามอีกแห่งหนึ่งของทะเลฝั่งอ่าวไทย สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเขาสูงสลับซับซ้อนและป่าดงดิบร้อนชื้นที่มีความสมบูรณ์ เป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำลำธารและน้ำตกสวยงามหลายแห่ง ด้านตะวันตกจะเป็นหาดทรายสวยงามตลอดแนว ทางด้านทิศใต้ของเกาะเป็นบริเวณยุทธนาวี ส่วนพื้นที่ฝั่งตะวันออกเป็นแนวเขาสูงเป็นแหล่งปลูกผลไม้และแนวป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์ เป็นแหล่งเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ ซึ่งทำให้เกาะช้างมีกิจกรรมให้เลือกหลากหลาย เพื่อรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยว ได้แก่ การเล่นน้ำทะเล การพักผ่อนตามชายหาด เดินป่า เทียน้ำตก ขี่จักรยาน พายเรือแคนู ดำน้ำดูปะการัง และสัตว์น้ำใต้ทะเล รวมทั้งการพักผ่อนแบบโฮมสเตย์ (อารัญ บุญชัย, 2546, หน้า 55)

อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามเป็นอีกหนึ่งชุมชนที่น่าไปเยือนสำหรับผู้สนใจการท่องเที่ยวเชิงวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมของชุมชนชาวสวนที่อยู่ติดริมคลอง โดยมีการจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ของกลุ่มชาวบ้าน รับนักท่องเที่ยวให้มีโอกาสเข้ามาเรียนรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นอาชีพการทำสวนผักผลไม้ การเกี่ยวน้ำตาลมะพร้าว เยี่ยมชมชุมชนโบราณ การพายเรือเที่ยวชมสวนผลไม้ ชมการแปรรูปผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร ชมหิ้งห้อยยามค่ำคืนหรือ เที่ยวชมตลาดน้ำท่าคาที่ยังคงสภาพตลาดนัดแบบชาวบ้านชาวสวนของชุมชนริมคลอง ซึ่งในวันศุกร์ วันเสาร์และวันอาทิตย์จะมีนักท่องเที่ยวเข้าพักที่โฮมสเตย์เป็นจำนวนมาก

จากข้อมูลข้างต้นนั้น ทั้งกิ่งอำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราดและอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ต่างก็มีการจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ ดังนั้นผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ในด้านเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ สภาพพื้นฐานทางภูมิศาสตร์ การจัดการท่องเที่ยว อีกทั้งการจำแนกลักษณะของกลุ่มนักท่องเที่ยวโฮมสเตย์ตลอดจนลักษณะเด่นและลักษณะด้อยของแหล่งท่องเที่ยว

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ระหว่างแหล่งท่องเที่ยวที่กิ่งอำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราดและแหล่งท่องเที่ยวที่ อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ในด้านต่อไปนี้

1. เอกลักษณ์ของโฮมสเตย์
2. สภาพพื้นฐานทางภูมิศาสตร์ (กายภาพ วัฒนธรรม ที่ตั้ง การกระจายและการเข้าถึง)

3. การจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ (ความพร้อมในด้านที่พัก อาหารและโภชนาการ ความปลอดภัย การจัดการ กิจกรรมการท่องเที่ยวและสภาพแวดล้อม)
4. กลุ่มนักท่องเที่ยวโฮมสเตย์ (เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้และความสนใจ)
5. ลักษณะเด่นและลักษณะด้อยของแหล่งท่องเที่ยว
6. เพื่อศึกษาข้อเสนอแนะจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับการวิจัย

ทำให้ทราบถึงความแตกต่างและความสอดคล้องของแหล่งท่องเที่ยวที่จัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ระหว่างแหล่งท่องเที่ยวที่กิ่งอำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราดและแหล่งท่องเที่ยวที่อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม ในด้านต่าง ๆ ต่อไปนี้

1. เอกลักษณ์ของโฮมสเตย์
2. สภาพพื้นฐานทางภูมิศาสตร์
3. การจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์
4. กลุ่มนักท่องเที่ยวโฮมสเตย์
5. ลักษณะเด่นและลักษณะด้อยของแหล่งท่องเที่ยว
6. นำข้อมูลที่ได้ไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนเพื่อส่งเสริมหรือพัฒนาการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

สมมุติฐานของการวิจัย

1. พื้นฐานทางภูมิศาสตร์ที่แตกต่างกันของทั้งสองแหล่งท่องเที่ยว ทำให้เอกลักษณ์ของโฮมสเตย์แตกต่างกัน
2. เอกลักษณ์ของวิถีชีวิตชุมชนทั้งที่กิ่งอำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราดและอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม น่าจะเป็นปัจจัยดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เดินทางมาเที่ยว
3. นักท่องเที่ยวที่เดินทางมายังแหล่งท่องเที่ยวที่จัดโฮมสเตย์ทั้ง 2 แห่งน่าจะเป็นกลุ่มประชากรที่มีช่วงอายุระหว่าง 21 ปี - 30 ปีมากที่สุดและมีการศึกษาในระดับอุดมศึกษา

ขอบเขตของการวิจัย

1. พื้นที่ศึกษา
 - 1.1 กิ่งอำเภอเกาะช้าง ศึกษาเฉพาะโฮมสเตย์บริเวณบ้านบางเบ้า บ้านโรงถ่านและบ้านสลักเพชร ตำบลเกาะช้างใต้ กิ่งอำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด

ภาพที่ 1 แสดงพื้นที่ศึกษาบริเวณกิ่งอำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด

1.2 อำเภออัมพวา ศึกษาเฉพาะโฮมสเตย์บริเวณที่หมู่บ้านหัวหาด ตำบลเหมืองใหม่ และหมู่บ้านท่าคา ตำบลท่าคา อำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

ภาพที่ 2 แสดงพื้นที่ศึกษาบริเวณอำเภออัมพวา จังหวัดสมุทรสงคราม

2. เนื้อหาที่ศึกษาประกอบด้วย

2.1 ด้านเอกลักษณ์ของโฮมสเตย์

2.2 สภาพพื้นฐานทางภูมิศาสตร์ (กายภาพ วัฒนธรรม ที่ตั้ง การกระจาย และการเข้าถึง)

2.3 การจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ (ความพร้อมในด้านที่พัก อาหารและโภชนาการ ความปลอดภัย การจัดการ กิจกรรมการท่องเที่ยวและสภาพแวดล้อม)

2.4 กลุ่มนักท่องเที่ยวโฮมสเตย์ (เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้และความสนใจ)

2.5 ลักษณะเด่นและลักษณะด้อยของแหล่งท่องเที่ยว

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. **โฮมสเตย์** หมายถึง การจัดการท่องเที่ยวที่จัดให้มีกิจกรรมในด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเอกลักษณ์ของชุมชน ซึ่งเน้นจุดขายอยู่ที่วิถีชีวิตของชุมชนและภูมิปัญญาของท้องถิ่นที่น่าสนใจ โดยนักท่องเที่ยวจะได้เข้ามาเรียนรู้วิถีชีวิตของชุมชนจากการดำเนินชีวิตเช่นเดียวกับชุมชน การจัดการท่องเที่ยวจะต้องอยู่บนพื้นฐานอาชีพเดิมของชุมชน โดยการจัดโฮมสเตย์เป็นเพียงอาชีพเสริมของชุมชนเท่านั้น ทั้งนี้ในภาษาไทยยังมีคำเรียกใช้อื่น ๆ เช่น เรือนแรม ที่พักสัมผัสวัฒนธรรม ชนบท เป็นต้น ซึ่งยังไม่ได้มีการบัญญัติศัพท์ไว้

2. **เอกลักษณ์** หมายถึง เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม เอกลักษณ์ทางสังคมและเอกลักษณ์ภูมิศาสตร์ ซึ่งเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม หมายถึง ลักษณะที่โดดเด่นของการดำเนินวิถีชีวิตในแต่ละท้องถิ่น เช่น อาชีพ ขนบธรรมเนียมประเพณี ซึ่งทำให้เกิดเป็นวัฒนธรรมท้องถิ่นที่แตกต่างกัน เอกลักษณ์ทางสังคม หมายถึง ลักษณะนิสัยใจคอของชาวชุมชน เช่น ความเป็นมิตร ไมตรี มีน้ำใจ อหิงสาดี และเอกลักษณ์ทางภูมิศาสตร์ หมายถึง ลักษณะที่โดดเด่นของพื้นที่ซึ่งครอบคลุมถึงลักษณะทางธรณี ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ และทรัพยากรธรรมชาติ

3. **สภาพพื้นฐานทางภูมิศาสตร์** หมายถึง ลักษณะทางกายภาพ วัฒนธรรม ที่ตั้ง การกระจายของโฮมสเตย์และการเข้าถึงของแหล่งท่องเที่ยว

4. **วัฒนธรรม** หมายถึง ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีและการประกอบอาชีพที่ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมา

5. **คุณลักษณะของนักท่องเที่ยว** หมายถึง เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้และความสนใจของนักท่องเที่ยวที่เลือกมาเที่ยวแบบโฮมสเตย์

6. **หน่วยงานที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวโฮมสเตย์** หมายถึง สมาคมธุรกิจการท่องเที่ยวจังหวัดตราด, องค์การบริหารพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน, องค์การบริหารส่วนตำบลเกาะช้างใต้จังหวัดตราด, ที่ว่าการกิ่งอำเภอเกาะช้างจังหวัดตราด, สำนักงานอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้างจังหวัดตราด, สำนักงานจังหวัดตราด, สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดตราด, การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคกลางเขต 5, องค์การบริหารส่วนตำบลปลายโพงพางจังหวัดสมุทรสงคราม, การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานภาคกลางเขต 2, ศูนย์การท่องเที่ยวกีฬาและนันทนาการจังหวัดสมุทรสงคราม, องค์การบริหารส่วนตำบลเหมืองใหม่จังหวัดสมุทรสงคราม, องค์การบริหารส่วนตำบลท่าคาจังหวัดสมุทรสงคราม, ที่ว่าการอำเภออัมพวาและสำนักงานเกษตรจังหวัดสมุทรสงคราม

7. ผู้ประกอบการโฮมสเตย์ หมายถึง ผู้ประกอบการ โฮมสเตย์ที่มีระยะเวลาดั้งแต่ 2 ปีขึ้นไป

ไป

มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University